

Lehekuu
5. päiv
2009

Nummör
9 (180)

Leht mass erälde
ostõn 5 kruuni

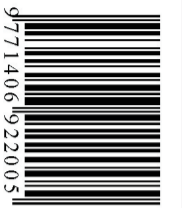
UMĀ LEHT

VANA VÕROMAA RAHVA UMAN KEELN LEHT

Kähri Liina umast kuulsast
vanavanaunost Hurda Jakobist

Keväjähummok
Ruitlasõ imäga

Lugu tuust, kuis peigmiis
umma pulma es jõvaki

Kae lk 2

Kae lk 3

Kae lk 4

Antslan tulõ murdõlõulõ- ja luulõvõistlus

15.-17. lehekuu pääväl tulõva Antslan 15. latsi murdõlõulõ ja -luulõ päävä. Teema om timahava «Legendi».

Antslahne tulõ kokko inämb ku 200 last mitmõst Eesti nukast. Vanalt Võromaal esinene Antsla gümnaasiumi kandlõandsambli Helühand, Võro Kreutzwaldi gümnaasiumi latsõ ja Vilustõ raamadukogo Katuseteater. Viil om uuta latsi Mulgi-, Saarõ-, Hiiu-, Tartõ- ja Harjumaalt ja viil mitmõlt puult muialt.

Üts murdõlõulõ- ja -luulõpäävä vidäjä, Antsla kooli oppaja Rebäse Liivia ütël, et egä latsipunt tutvustas edimädsel pääväl hinnäst ja päält tuud om näil hulga tegemiisi: tüütäse laulu-, pillimängu-, viltmise- ja viil mitmõ tüütarõ. Õdagu opitas tandmist ja mängmist.

Tõsõl pääväl tutvustõdas latsilõ Urvastõ kihlkunda: tetäs lõbusõit Pokumaalõ, Nõia-riiki, Tammõ-Lauri tammõ kaema, Urvastõ kerigu, kodoluumusõumi ja käsitüütärõ mano.

Puulpäävä, 16. lehekuu õdagu kell 17.30-20 tulõ murdõlõulõ- ja luulõpäivi pääkontsõrt Antsla kultuurimajan, kaema-kullõma omma oodõdu kõik huvilidsõ. Säääl saa nätä, mändse legenditeemalidsõ kava omma Eestõ eri kantõ latsõ kokko säädnõ.

Päält kontsõrti om iloõdak: lauldas karaoket, kullõldas Contrat ja tetäs muud põõõvat. Pühapäävä hummogu sõit egäüts umma kodo är.

UL

Võromaa noorõ astva ello

PEEDOSAARÕ KAISA

Midä tahtva vana Võromaa keskkoolõ lõpõtaja edesi opma minnä ja kas nä kõütvä umma tulõvikku kodokotussõga, tuud kõnõli Umalõ Lehele kuus koolilõpõtajat.

«Taha uma tulõvigu kõütä Eestimaa kaitsmisõga,» selet Antsla gümnaasiumi lõpõtaja Kõivisto Mauno (18). «Minost saa ammõdi poolõst sõaväeläne. Aotteenistüste lää õkvalt seo aasta, ku minno võetas. A ku esiki ei võeta, sis lää mereväkke,» om poisi plaan kimmäs olnu joba jupp aigu ja majanduskriisiga seol määnestki pistmist olõ-i. Et Mauno om olnu maakonna kergejõustiguvõistluisil kolmõ parõmba siän ja kõva saa miitre juuskja, tuu tulõ sõaväen õnnõ kasus.

Hindä kotsilõ ütles Mauno «pullivend» ja Võromaa kotsilõ, et seo om illos ja puhas paik: «Kimmäle tulõ tagasi umma kodokanti. Kasvai tulõvigon puhkusõ aoski.»

Varstu keskkooli lõpõtaja Kiisi Elina (19) viil ei tiia, midä tä edesi opma lätt: aigu viil ollõv.

«Esiki ku ma kohegi muialõ edesi opma lää, sis tulõ kimmäle umma kodokanti tagasi,» lõiid

PILT ERÄKOGOST

Punt Parksepä keskkooli lõpõtajat tutipido aigu.

tä. «Võromaal om pallu ilusit kotussit, kon kävvü.» Elina om kõva võrkpallimängjä ja juuskja, om ka Kaitsõliidu liigõ.

Põlva ütõgümnaasiumi lõpõtaja, koolilehe toimõndaja Kinnunen Maria (18) lõpõtas medäliga. Edesi opma lätt tä bioloogiat.

«Täpsemä eriala saa pääle magistriopõt valli. Kimmäle om seo keskkunnakaitsõga

kõüdet,» olõ-i tüütärlatsõl uma tulõvigu suhtõn määnestki kahtlust. Tulõvanõ ammõt klapis ka Maria plaaniga päält korgkuuli tagasi kodokanti elämä tulla – tä pidä hinnäst maainemises.

Rikka Siim (19) Vahtõliina koolist olõ-i uman tulõvigon nii kimmäs. «Vahepääl mõtli, et võissi minnä opma tuutõarõndust ja tuutmistehnikat,» tulf päält pikkä uurmist

timä võimalik valik vällä.

Siimulõ miildüs väega tehniga ja massina, autosõit om timä jaos umaette mõnu. Viil on Siim mõistja puutüün ja om eski tünnüsanna valmis tennü.

Kõrrani Kristina (18) Misso keskkoolist kõüt ummin mõtõn tulõvadsõ elo turismiga. «Ma lää Väimälä kutsõhariiduskeskustõ turismi opma,» tiid tä kimmäle. Ka Kristina

süämõn om Võromaa jaos tähtsä kotus.

Mu kooliveli Parksepä keskkoolist, hää pillimiis Kattai Tõnis (19) taht opma minnä energeetikat, a seod ütël tä küländ pelgigült: võiolla viil plaani muutusõ. Ka timä jaos om kodokotus kõgõ ilosamb paik ilman. Tuud ütël tä peris hõisatõn.

Kokkovõttõn või üteldä, et vana Võromaa nuuri jaos om uma kodo tähtsä ja ku elo vähägi lupa, sis om luuta, et suur jago näist tulõ päält korgõmban koolin opmist siia tagasi.

Vana Võromaa keskkoolilõpõtaja

Võro Kreutzwaldi gümnaasium 120

Võro keskliina gümnaasium 57

Kanepi gümnaasium 21

Põlva keskkool 38

Põlva ütõgümnaasium 93

Räpinä ütõgümnaasium 49

Antsla gümnaasium 34

Misso keskkool 5

Varstu keskkool 15

Vahtõliina gümnaasium 37

Parksepä keskkool 96

Läte: kuulõ kodolehe

Adsoni-võistlusõl loeti kõgõ inämb Lattikut

PEEDOSAARÕ KAISA

24. mahlakuu pääväl peeti Võrol keskraamadukogo latsiosakunnan joba 10. kõrda Adsoni Arturi nimegõ võrokiilse loomingu lugõmisõ võistlust, seokõrd kirjamehe 120. sünnüaasta puhul. Kullõlda sai 15 luulõust, sekkä ollõ polmit laulu ja näütemängu.

Timahava ollõ koolilatsi lugõmisõ-lemmik Lattiku Jaani «Edimäne armastus». Mõnistõ kooli 3. klassi poisi Udsu Alvar ja Tiitusõ Henri saiva seo luuga noorõmban vannusõrühmän tõsõ, Krabi kooli 4. klassi poisi Konkosi Johannes-Klaus ja Heinsoo Henri kolmanda kotusõ. Noorõmba vannusõrühmä edimäne kotus läts Haanihe:

Haani-Ruusmäe kooli 4. klassi poisi Tootsi Kristjan ja Vodi Ilmar saiva tuu Jaigi Juhani «Kesväesä» lugõmisõ iist. Hää aloustusõ preemiä sai Parksepä keskkooli edimädsõ klassi tirts Lumi Teele, kiä lugi Contra luulõtust «Eläjä tahtva targas». Eräavvõhinna, hää kava kokkosäädjä preemiä sai Himmastõ kooli oppaja Kähri Liina.

Keskmädsõ vannusõrühmä kolmas kotus läts Krabi kooli 8. klassi poisilõ Sosarõ Jaanusõlõ Kolga Raimondi luulõtust «Vanalell» lugõmisõ iist. Tõsõ kotussõ sai Kinna Gertrud Käpä põhikooli 9. klassist Jaigi Juhani luulõtust «Mälestüs» iist.

Pääpreemiä võitsõ seon vannusõrühmän – tuu olõ õs kullõjilõ üllätüs – Mõnistõ kooli 8. klassi poiss Pazuhaniitõ

Romet Iheri Rihhardi luulõtust «Haug» ettekandmisõ iist. Timä sai ka Sännä mõisakeskustõ eräpreemiä. «Mullõ seo lugu miildüs ja arva, et seo passis ka mullõ,» ütël poiss ja kõnõl, et lugõ taad luulõtust hää meelega.

Rometiga kõnõldõn tulf vällä, et tä esi om kah veidükese kalamiis: «Esäga käü iks suvõl kalla püüdmän,» selet tä.

Võidu toonu luu valõ poisilõ vällä oppaja Teoreinu Maigi. Maigi om Rometi võro keele oppaja ja võro kiilt kõnõlõski poiss kõgõ inämb võro keele tunnin. «Vahepääl kõnõlõ iks vanaimäga kah, ku tä küllä tulõ,» ütël naarusuuga Romet.

Kõgõ vanõmba esinejä oli Adsoni-võistlusõl Parksepä keskkooli 11. klassi tüütärlatsõ Koogi Kadri ja Veeanna

Tootsi Kristjan ja Vodi Ilmar «Kesväesäga».

Kristel, kiä loiva Koogi Kadri luulõtust «Kelles ma tahasi saia». Kadri sai ka autoripreemiä, selle et lugi esi umatettüt luulõtust.

PEEDOSAARÕ KAISA PILDI

Pazuhaniitõ Romet Iheri «Haugi» lugõman.

Võistlust hinnäs žürii: Ojari Triinu Võro instituudist, Ruusmäe Ivo Sännä mõisakeskustõ ja Võromaa keskraamadukogo latsiosakunna

juhataja Taali Eve. Taali Eve ütël timahavadsõ võistlusõ kotsilõ, et kaõs es olõ üttegi Adsoni luku, a tuust ei olõ hullu midägi.

Uma valla möttökuast olõssi inämb api

Käve kah 1. lehekuul Minu Eesti möttötalossit pidämän. Urvastõn, kon arotamisõs olli luudusvara pruukminõ, väärtüse ja kultuur ja tuu, kuis stressist valla saia.

Paiga päälõ olli tulnu hulga tarku inemisi, kiä omma murrõn nii Võromaa, Eesti ku terve ilma peräst. A kas ütitselt märtõdõdi väällä midägi säänest, miä tege mi ello hulga parõmbas ja midä om võimalik ka tegeligult är tetä?

Arvada, et ei. Arotamisõ all olli väega pallo asjo ja neo olli pallo üldidse. Ku üts naas märkmä, kuis Ess-suud turbakaibjõd iist kaitsa, sis tõnõ murõht, kuis inemisiile tuumasõa-ohtu selgembäs tetä. Jutu lätsi väega lakja är.

Kõrraldajidõ tahtminõ, et märtõdõdas niimuudu, midä märtõdõtaja esi ja timä kogokund esi saava är tetä, es jõvva pallõdõlõ kah iks peräle. Iks kisksõ jutt sinnä, midä riiki piässi tegemä.

Kai tuud kah, midä üle Eesti om väällä märtõditü. Poliitikide uhjamisõs mötõld näide paturegistri pidämine ollu hää küll, a kiä tuud pidä? Tuu om suur tüü. Abivanavanõmbidõ-mõtõ om kah hää, a ku Põlva säänest asja tetti, sis löüti võõrit latsi hoitma õnnõ üts sääne hää vanainemine.

Arva, et inämb kassu ollu tuust, ku egän vallan kutsutasi kokko uma valla möttötalossit ja märtõdõdas paarist-kolmõst kimmäst aasat: kuis väikeist kuuli vallahõ hoita, kuis bussiliiklust parõmbalõ kõrralda, kas om parõmb autopoodilõ päälõ massa vai ostjit valla autoga liina puuti sõiduta jne. Talossõlõ ollu ka vallavanõmb ja tõsõ ammõtnigu, kiä mõistnu kõrraga üteldä, kas väällä kütüst möttöst või tõtõst api olla.

HARJU ÜLLE, päätoimõndaja

UMALEHT

Telmisenummõr 00917

Ilmus egä katõ nädäli takast tõsõpäävä

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro

E-post: umaleht@umaleht.ee; info@umaleht.ee

Päätoimõndaja: Ülle Harju 78 222 21, 56 606 494
info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org laiivi77@hotmail.ee

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster 56 213 177
mariko.faster@gmail.com

Välläandja: Võro Selts VKKF

Trükjõ: AS Võro Täht

Leht Internetin: http://www.umaleht.ee

Lehe välläandmist tuguõva:

Riiklõnõ programm «Lõunaesti kiil ja kultuur»

ESTI KULTUURKAPITAL

Üts küsümüs

Kuna ja kuimuudu plaan Hurda selts Hurda Jakobi sünnükodo Lepä talo kõrda tetä?

VILLA SIRJE, Hurda Jakobi nimelidse Põlva rahvaharidusõ seldsi esinaanõ:

«Hurda selts ostõ Hurda Jakobi sünnükodo 2008. aasta lõpun, 14. märdikuu pääväl. Päält ostmist lätõs kipõlt vallahõ rahaküsimine: talohuunõ omma väega halvõn saunõ ja neo tulõ kipõlt kõrda tetä.

Talohuunõ omma alalõ 20. aastasa algusõdõ chitõ kõrralik ait, savvusann ja küün-keldri. Keldri kotsilõ om teedä, et seo om Hurda Jakobi hindä valõt, küün om tett ildampa, arvada eski päält viimäst sõta. Elomaja palli 1975. aastagal maaha.

Kõgõ edimäلت om plaan seo aasta kõrda tetä neo huunõ, miä alalõ omma. PRIAlõ teimi küsimise, et tuus rahha saia, a et timahava om PRIA saanu väega hulga küsiisi, sis saami rahasaamisõst teedä viil kesk suvvõ, 31. hainakuul.

Inne tahami tetä huunilõ väikut iloravi, selle et 25. hainakuul piämi Lepä talon Hurda Jakobi 170.

Hurda kodotarõ, miä 1975. aastagal är palli.

sünnüaastapäävä pito. Iloravi jaos lubasi Põlva vald 60 000 kruuni.

Nätäl tagasi, 27. lehekuu pääväl tetti Põlva Hurda Jakobi sünnükodo taastamisõ komitee. Hurda Jakob esi kõrraldõ umal aol Eesti Aleksandrikooli luumisõs rahakorjamisõ ja tuu tüü jaos olli kah luud komitee.

Vahtõ komitee esimiis om Põlva maavanõmb Sibula Priit, tekevjuht om chitämise asatundja Jää Arvo (inneskine abimaanõmb chitämise alal), liikmõ välisministeeriumi nõvvumiis Trei Jüri, Põlva vallavanõmb Tilga Arne, Haameri Valter ja Kampusõ Evald Eesti kultuuri tutvustegemise ütisesest. Ma esi olõ ka liigõ ja meid avitas ka Soomõ kiränige liit: Hurda Vana Kandelõ kogo olli jo sõa aigu Helsingin ja tuu iist kand huult Hella Vuolijoki.

Lepä talo huunit nakkas kõrda tegemä Hütimäe Ehitüs. Elotarõ vahtõstchitämine om kavvõmba tulõvigu plaan.»

Kähri Liina: ummilõ sugulaisilõ ollõ Hurda Jakob lihtsä maamiis!

HARJU ÜLLE PILT

Kähri Liina Hurda Jakobi Lepä sünnütalon.

Põlva küle all Himmastõn, mitte kavvõn tunnõt kirämehe, rahvaluulõkorjaja ja keriguopõtaja Hurda Jakobi sünnükotost eläs timä sõsara latsõlatsõlats Kähri Liina (63).

Päält agronomist pensi päälõ jäämist naas Liina suguvõssa uurma ja suguvõsa perimüst korjama. Minevaasta sai Liina kodo-uurmisõ iist Hurda Jakobi nimelidse rahvuskultuuri avvohinna.

Et õkva prõlla naatas Hurda Jakobi sünnütallo vahtõst kõrda tegemä, tege Liinalõ ütelt puult häädmiiilt, tõsõlt puult tsipakõnõ kurbust.

Kuimuudu Hurda Jakob teile sugulanõ om?

Hurda Jakobi sõsar Eeva om mu vanavanaimä. Tä läts paari uma sugulasõ Adoga ja teno toolõ jäi ka timä esi edesi Hurda nime kandjas.

Otsõ 15 aastat Saksamaalt Hurda Jakobi latsi. Lõpus löüdse, olõ joba kats puul aastat näidega kirotanu ja suvõl laulupido aigu tulõva nä siia kah. Saksamaal eläs Jakobi pojapoja poig Erik ja täl om kats sõsar kah.

Eesti kiilt ei mõista muiduki kiäki, a esieränis Erikulõ omma juurõ tähtsä: tä tegeles suguvõssa uurmisõga ja kotoh om täl tävvelik muusõum.

Eriku esä Hurda Gunnar käve 1939. aastal Eestih ja vei Pikäkosõlt Valgõjõõ veerest Jakobi tütre suvõmajast tohtu Hurda perändi Saksamaalõ. Säält om peri ka Hurda Jakobi kirävahetus, mis minevaasta raamatun är trüküti.

Gunnar käve viil Eestih 1963 vai 1964, päält tuud tä kuuli 60aastadsõn mehen.

Poig Erik olli sõavälälõne ja esäga tä väega pallo kuuh es olõ.

A esä jätse Erikulõ kirjapanõt mälehtüse, Erik saat näid mulõ parhilla jupikaupa. Gunnar olli väega hää sulõjoosuga miis: geeni olli iks kõva!

Ärmärkmist om väärt tuu kah, et kõigil saksa sugulaisilõ omma cestiperädsõ ristinime.

Mändse mälehtüse Hurda Jakobist omma teile kõgõ süämelähkõdsõmbä?

Vanacsä mälehtüse, kes ollõ

Hurda Jakobi sõsarapoig, sündünõ 1880. Tä kõnõlõ õks Jakobist, kuis Jakob käve Lepäl: ollõ õks harilik maainemine, es olõ määnegi liinasaks. Ku tudõngin Lepäl ollõ, sis edimäne asi ollõ liinarõiva säläst tõmmada ja maahamõ sälgä visada, ku tüüd naas tegemä.

Häste om meeleh, et ega suguladsõ täst ku sändsõst suurõst mehest sukugi es kõnõlöva – tä ollõ iks harilik Lepä Jakob. Et tä nii kuulsa ollõ, tuust es kõnõlda joba vanal aol. Keriguopõtaja ollõ ja – kõik!

Midä huvitavat viil Hurda Jakobist tiäti?

1898. aastal tetti tarõlõ manochitüst. Eeva kirof Jakobilõ, ku kavvõl tüü om.

Jakob ollõ saatnu sis sada ruublit, mis ollõ tuudaigu perädü suur raha.

Sis Eeva kirof täpsele, mille jaos raha läts, pallo tüümiihile massõ. Tuud sadat ruublit kütüti jo Võrost otsmah. Egäh kiräh tennäs Eeva Jakobit rahasaatmisõ iist.

Uma kodo ollõ Jakobilõ õks väega tähtsä. Jakob kandõ ka Eeva poigõ iist huult – teno timäle saiva kolm poiga Peterburgi tüüle.

Ku poiis unõlõ kiroti, sis õs küsü õkvalt rahha, a jutt ollõ sääne, et meil om õks rassõ... Eks sis ollõ Jakob jäl rahha saatnu.

Tuu rahasaatmisõ man ollõ tähtsä ka Jakobi poja Maxi roll: Max ollõ 1925. aastast surmani 1938 Eesti kaubandus-tüüstüskua edimäne direktiri.

Ti olõti Hurda perre kirävahetust põhaligult urnu?

A taa om jo niipalõ hovitav! Kirändusmuusõumin om kolm kasti kartoteegikaartõ Jakobi kirävahetusõga, liss viil tõisi kirä.

Noid tõisi kirju ma ei olõki viil jõudnu uuri, näütüses piässi põndõva olõma Jakobi kodooppaja Trummi Augusti kirä.

Ma olõ lugõnu rohkõmb Eeva kirju, nuu omma nii põndõva ja hää! Ja kae, ku illus käekiri täl om! (näütäs koopiat Eeva kiräst).

Olõ es täl määnestki hari-

dust, Lepä talo kambrin opsõ kirotamisõ!

Hurda Jakobi sugupuud om peris põhaligult uurit?

Jah, Eeva vanõmba poja Jaani poig Hurda Nikolai tüüf Talinah aoluu keskarhiivih ja sai noilõ matõrjaalõlõ mano, millele kiäki tõnõ es saa. Timä tekk 1950. aastil suurõ tüü är.

Sugupuu om teedä aastast 1689. Illus legend kõnõlös, et edimädsõl esiesäl Hurda Keerdol ollõ neli poiga. Üts võtsõ ildampa perekunnanimõ Hurt, tõnõ Keerd.

Huvitav om ka tuu, ku pallo Hurda omma ollu Himmastõ kuulmeistri: edimäne teedüs om aastast 1820.

Edimäne kuulmeistri ollõ Jakobi vanacsä Jakob, sõs esä, päält esä surma lell Piitre. Piitre koolitõ uma poja Juhani kah kuulmeistri. 87 aastat olli Hurda üttestjäre Himmastõ kuulmeistri.

Keriguopõtajit ollõ kah hulga: Jakob esi, tütre miis, poig Rudolf ollõ.

Jakobi sõsar Eeva ollõ kuulsa tuuga, et täl ollõ 12 last ja viil kats kasulast kah, nii et Lepä taloh lavva takah sei 14 last. Leibä küdseti puultõist puuta kõrraga.

Vanacsä kõnõlõ, et reheahi ollõ nii suur, et ku nä ütõkõrd käkevä hinnäst vanõmbidõ iist är, sis viikeiste poiskõsõ reheahjo lätsivä! Paakaasõ panni ahjo ja istsõva sääl pääl.

Latsõ saivõva sõõgiaol lavva man, ku 14 saiva, sis ollõ õigus istu. Esä pidäsi kõrda, ku kiäki julgus midägi sõõgi aigu üteldä, sai puuludisaga otsactte.

Ku Hurda suguvõssa kuuluisist kõnõlõda, sis sõsar Ann lätõ Härmsi Mihklile mehele ja näide poig ollõ tunnõt tsirguurja Härmsi Mihkli. Jakobi esä Jaani sõsar Liis lätõ Käisi Piitrega paari, noidõ poig ollõ tunnõt pedagoogigatiidõlane Käisi Johannes.

Parhilla eläse kirämiis Hurda Aadu, näütlejä Orlova Liina, foto- ja kirämiis Plaki Aare, keeleinimine Raudsepä Juta...

Hurda Jakobi sünnükodo otsusti sugulasõ peräkõrd

är müvvä. Mille sääne otsus tetti?

Taa sünnükodo om kõgõ perändet esält pojälõ. Viimäne peremiis ollõ Eeva pojapoig Hurda Valter.

Valter ollõ kats tüädõ: päävälõne tüdär Linda kuuli kümneaastadsõn kopsupõlõttikk. Vanõmb tüdär Koidula lõpõf EPA ja nigu iks, määrati tüüle.

Timä saatus ollõ Harjumaalõ minnā ja sinnä kavvõlõ tä jäi. Timä perren om kuus last, a kõik omma jäänü Põha-Eesti. Säält iks kiäki inämb siia maalõ ei tulõ.

Murõt ollõ taa kotussõ kõrrah hoitmisõga: mi siin küläravhaga õks teimi taad tüüd, saimi api ka Hurda seltsist, kadonu Villa Rein õks avitõ meid väega pallo.

Umanigu lubasiva tan kõkkõ tetä. Pido saiva pectüs, kevjää saiva aknõ-ussõ parandõdus, a sügüses olli ussõ iist kaonu ja aknõ lahotuva.

Nii sõs ollõgi, et ku Villa Sirje tekkõ ettepanõgi Hurda Jakobi sünnükodo är osta, sis suguladsõ nii tetä otsustigi. Et parõmb, ku om siist lähküst peremiis ja hää, ku Hurda selts jõud taa kõrda tetä.

Mäene võinu vahtõst raot Hurda Jakobi sünnükodo ti nägemise perä olla?

Mul om tuud nii rassõ üteldä. Ma olõ taad vanna maia nännü, mul om elävälõ meeleh, mis koskil mändschki tarõh ollõ. Kos laetala päälõ ollõ Jakobilõ uma käega sisse lõigat aastaarv 1860, ku taa tarõ ümbre chitedi...

Hää, ku kunagi tetäs vahtõsõnõ, a ma ei kujoda tuud vahtõst asja viil häste vana kotussõ päälõ ette... Mino vanõmba ja Valteri pere käve kõik aig läbi ja taa ollõ sääne pühäpaik meile kõigilõ.

(Liinalõ tulõ vesi silmä, ku tä 1975. aastagal maaha palanut Lepä talomajja miilde tulõtas. Tõsõ huunõ omma alalõ, a tarõst om perä jäänü õnnõ lävekivi, tuugi kuluhaina ala jäänü).

Midä Hurda Jakobi perändist pidänü nuurilõ näütämä, kõnõlöma?

Ei tiia, kuis taa kõik nuurilõ päälõ lätõ... Seoilma-ao noorõ tahtva jo õnnõ Internetti ja arvutit.

Muiduki, meil om suguvõsah nuur poiss Hurda Madis, kes om gümnaasist Treffnerih ja timä velli Mihkli kah, kes väega hingega suguvõssa uurma, arhiivõh käävä.

Ma tii Himmastõ koolih kah latsiga veidikese tüüd, olõ Hurda Jakobist ja küläst kõnõlnu. Meil om kodoluustõõr. Tsõõri omma viimäsil aastil trehvänü väega tüuka ja härksä latsõ.

Meil om ütõ torõ poiss, Talina juuriga, kes opsõ ilosalõ võrokeelidse luulõtusõ är!

Latsõ võissi iks kodoluku tunda ja keele tundminõ olõ-i jo kah halv.

Ruitlasõ imäga keväjädseen aian

VALPRI LIINA

Umäl Lehel om kommõ tetä inne imäpäivä külänkäük mõnõ tunnõt mehe imäle. Seokõrd valõmi vällä Ruitlasõ Laine (64), kirämehe Ruitlasõ Olavi (39) imä.

Ilosal päävapaistõlidsõl keväjähummogul ašatas Ruitlasõ Laine muiduki uman aian Võru bussijaama lähköl. Aid om täl õkva maja takan, sääl om ka väiku kasvumaja. Tollõ säädse sinnä üleminevä aasta üles poig Olavi ütten elokaaslasõ Moonikaga.

«Aid om ütset külest aoviites. Tõsõst külest saa lillimüügiga lisakopi-ga,» seletäs Laine. Timä silmä helkäse pään, ku tä lugõ üles kõik roosisordi, miä täl aian kasusõ. Kasvumajan omma kasvukõsõ ilosahe mustõ pottõ scen rian – uutva mulda pistmist. Aia-värk om Ruitlasõ Laine suur kirg.

Latsi om Lainel kolm: Anneli, Olavi ja Marju. Latsõlatsi om kuus.

Koton imä man ei elä kiäki, egäüts om uma elo pääl. Vanõmb tütar om Sõmmõrpalu vallah, Olavi Võõpsun ja noorõmb tütar Tahnä. Kõiki näid olõs imä meelest illos tsipa avita.

«Hää imä, mis muud,»

ütles Laine kotsilõ poig Olavi. «Avitas kuis jõud. Ku vaia ei olõ, sõs kah avitas!»

Suurõ jao elost värmse autit

Laine om Võro liina tütrik, sündünü ja kasunu Karja (tuul aol Leegeni) uulitsal. Edimänc tüükotus olõ nahavabrikun, kon olli tüül ka timä esä ja imä. Ku mehele lätõs, elli jupp aigu Tartu liinan. Tartun sündü Anneli ja Olavi. A abielo es klapi ja Laine tulf latsiga vanõmbidõ mano tagasi.

Keskkoolin opsõ Laine maalri ammõdi, a suurõmba jao umast tüüelost värmse tä Võro autoteenindusen autit. Palfõ kundõ mäletäse tedä täämbädse päävani. Kihvtidse tüü päläl sai Laine viis aastat inne pensi pääl.

«Tüü naas tervuse pääl muidoki, a palk olõ kolmõ latsõkasvatomisõs kõrralik. Rohkõmb, ku olõs kongi kontorin saanu,» märk Laine.

Poig olõ häätähtlik ja vigurinõ

Küsü Laine käest, mäene lats olõ Olavi poiskõsõn. «Väega häätähtlik ja vigurinõ,» kost kiräniгу imä naarulidsõlt vasta.

Latsi aoviidus om telekast latsisaatidõ kaeminõ. Ütskõrd näüdüti multikat, kon nõid luvvaga linnäs. Ku Laine tüült tulf,

näkk tä Olavit uulidsa pääl luvva sälän. Olavi kaivaš, et timä luud ei lääki lindu. Vanaesä trüüs tütrepõiga: «Nõid lask vilet, tuuperäst nõssi õhku. Sa mõista-i vilistä.» Sis naas Olavi hoolõga vilistämist opma, naard Laine takkaperä.

Ku Olavi olõ tšilokõnõ poiskõnõ, tahť tä väega latskõnõ olla: kleit sälän ja pail hiussin. A ku kasvi, olõ nigu poiskõnõ piät olõma. Ummi unistuisi ja viguridõga. Kooliaol tulf ette ka tõisi poiskõisiga nagistämist, mõnigi kõrd pidi imä uma poja õigusõ iist saisma.

Joba poiskõsõpõlvõn olõ Olavi kõva kalamis, mõnikõrd and Tamula järve pääl vannulõ miihilegi silmä ette. Tartust tä peräkõrd vanalõ Võrumaalõ, Võõpsu, tagasi elämä tulfgi: kalakõisilõ lähembäl.

«Olavi ei olõ mullõ ütteri halva sõnna ülnü, ei latsõaol ega parhilla,» kitt Ruitlasõ Laine uma poja hädä süant.

Imäle lätõ poja kirätüü kõrda

«Kirotamisõ-annõ om Olavil perit esä Ilmari käest. Ku tuu Võru tehnikumin opsõ, kirot tä suhvlihe,» kõnõlõs Laine.

A Olavi suhvlihe ei piä kirotama, timäst om saanu tunnõt kiräniк. Luulõtusõ, jutu, näütemängu, telesaato jaos kirotõdu jutu ni leheluu: kõik tuu näütäs kirämiist mitmõst kandist. «Vanast lõigi lehest kõik Olavi artikli vällä, nüüt ei jõvva,» tunnistas Laine.

Kõgõ rohkõmb kuulsust om kořanu Ruitlasõ Olavi 2004. aasta romaanivõistlusõl tõsõ avvuhinna saanu romaan

«Kroonu», miä jutustas elust vinne sõaväen.

Romaanin om juttu ka tuust, kuis päätegeläse Piitre imä käve sõakommissariaadin ja pallõl, et poig rutõmb sõaväkke võetas – sääl saa täst miis.

«Niimuudu olõ jah,» ei vaidlõ Laine vasta, et taa lõik om osalidsõlt elost maaha kirotõ. «Ma esi tunnisti tuu käümise Olavilõ üles. Olavi üteli: «Nigunii olõs minck olnu...» Raamatun om tsipa tõistmuudu.»

Uma Lehe tagakülõ Ruitlasõ jutulda olõs nigu supp soolalda. Noidõ juttõ kotsilõ om mitund muudu arvat. Laine ütles, et tallegi om nõna pääl visat poja ropõndamist.

«Ma olõ sis ülnü, et tuu om timä umaperä. Sitt jääs sitas, kirotas kuis tahat!» arvas Laine. Om ka tõistsugutsit arvamiisi. «Üts nuur tohtri üteli jäl mullõ, et timäle mu poja leheluu väega miildüse,» tund kiräniгу imä hädämiilt.

Kiräniк om avaligu elu tegelänc, tuuperäst omma laembalt tiidä ka timä elu kõvõra küügi.

Olõ-i Olavigi aokirändüse hambist päsnu egä kohtukullil küüdsist kah.

Halvust ašust imäga mi palfõ ei kõnõlõ. Öigõ kah, suur miis tiid esi.

Ruitlasõ Laine poig Olavi saa hainakuu edimädsel pääväl 40aastadsõs, Olavi poig Kaarli tuulsamal kuul kümneaastadsõs. Mis Laine poijapõst saa, tuud näütäs aig.

Imäpäävä puhul egäle imäle ja vanaimälce rõõmu ja süame-rahhu!

PILT ERÄKOGOST Väiku Olavi.

HARJU ÜLLE PILT

Ruitlasõ Laine uman keväjädseen lilliaian.

Aia Manni näkk pleksiklaasist auto tegemisega hulga vaiva.

Tütärlats meisterd' mutõlauto

HARJU ÜLLE

ylle@umaleht.ee

Võro valla Kolepi külä tütärlats Aia Manni (14) tekõ esä abiga valmis mutõlauto ja käve mõnõ nädäli iist tuud päälina võistlusõl näütämän. Kolmõ parõmba sisse es saa, a kümne sisse külh.

«Stokkeri unistuisi auto meistri-võistluisi finaalin käve esäga,» kõnõlõ Manni. Punktõ perrä olõ timä massin valit hädäselts katsandas.

Et koolinoorõ teivä võistlusõ jaos kokko 1100 mutõlautot ja finaali sai näist 66, sis või Manni uma massina üle uhkõ olla külh. Finaalin olõ päläl

Manni viil kats tütärlast, tõsõ olli kõik poiskõsõ.

«Tei taa massina pleksiklaasist, sis om õkvalt auto ala kah näta, ku vaia,» kõnõlõs Manni umast kässitüüst. «Nägemine om parõmb ja parki om kah lihtsämb!» Manni auto olõ võistlusõl ainumanõ üleni klaasist massin, suurõmb jago olli iks puust tettü, mõni olõ klaasi kah tsipakõsõ pruuknu.

Massinal omma ka värmilidse tulõ, midä saa palama panda (peenembält üteldä omma valgusdiodi külge pantu). Massin esi ei sõida, a tsõõrõ pääl veerüs külh. Rooli asõmõl om kang. Käümäsaamisõs piässi inämb mehaanigan mõistma: «Lihtsämb olõ illos massin tetä!» tunnistas Manni.

Manni tunnistas, et taa om täl peris edimänc auto valmis tetä. Minevaasta olõ laivameisterdämise võistlus, sis naas tä laiva tegemä, a es jõvva tähtaos valmis. «Autot es olõ rassõ tetä, õnnõ klaasi olõ rassõ painuta, klaasi pidi kõgõpääl kuumas ajama ja kuumas lätõs sco väega kavva aigu. Mõnikõrd murdu klaas är vai sai jälle kujoga ja tulf vahtõnõ tetä,» kõnõlõs tä.

Aigu kullu Mannil taa massina valmissaamisõ pääl peris hulga: esä Aia Avo vidä külh Puiga kooli man tehnikatsõõri, a egä kõrd es jõvva Manni sinnä, valgusdiodõ tuumisõga lätõs kah aigu ja massin sai valmis peris viimätsel minotil inne tähtaigu.

Manni arvas, et meisterdämise-nokitsõmisõ huvi olõ-i õnnõ esäst perit: ka timä vele omma tehni gamehe ja esiki imä Kaja nokitsõs, ku aigu om. Näütõses om üts tarõ sain imäl peenikeisist puiõst kokko säet. «Manni om vallaliidsi kässiga ka muu käsitüü pääl,» kitt imä Kaja. «Kuda, hegeldäs... Ku asi huvitas, huvitas egä külle pääl.»

Kooli tehnikatsõõrin käävä iks päämidselt poiisi, mõni tütärläts trehvä harva mano. Manni tehnika-huvist olõ-i poiisi ei häste ega halvastõ arvanu. A tuu iist õnnistu Mannil paari aasta iist umma vanaimmä kõvastõ rõõmista: tä kinke vanaimäle esitettü värmilidsi tulliga jõulupu.

Kiri Kaasanist

Võromaa miis **SAAREPUU JAANUS** lätõs tüüle Tatarimaalõ Kaasani kanti. Uma Lehe lugõjilõ jaga tä ummi tähelepanõkit elost täämbädseen Vinne riigin.

Katsas kiri. Tohtri man.

Üleminevä nätal sai tohtri

man käütõs. Paprõmajan-dusõ jaos piät vällämaalani är tööstama, et täl mäenestki hirmsat tõpõ külõn ei olõ ja kõgõ hirmsamb om teedäki

HIV chk sis AIDS.

Alostusõs paistu, et tuu jaos tulõ sõita pia kuus tunni Kirovi liina, mis om mi oblasti haigõmaja tohtri ei usuta. Mi sõs pusklimi vasta ja mi asotusõ säädõsetundja lubasi asja «uuri». No ja uursõgi vällä, et saa iks tuu asä kotusõ pääl är klaari.

Lätsimi sõs neläkese (meid vällämaalaisi om tan parhilla neli tükkü) haigõmajaja ja saimi asä ilosalõ actus.

Muidoki olõ mi säädõsemiis

üten ja tä olõ sääl kõik kõrraldanu, muido murdu es ulli vällämaalasõ tuust mutikafast kuigi hinnäst läbi. Sääl piät iks täpsele tiidmä, kos sa saisat ja kuna piät usõ vaihõlõ tsurmma, et kiä ette es trügünü.

A haigõmaja esi olõ õks armõdugõnõ – verevõtmisõ «pumberuum» olõ mõnõ ruudu suurunõ korgõ laega ubõrik, kos laest ja sainu pääl sattõ värvi, kraanikausi toro olli nädõsoga kinni tõmõmadu.

A riista olli ütõkõrdõsõ ja ma mõtlõ, et ku sääl kraanikausin

süstlit mõskõ olõ-i vaia, et kas tä sõs piätki viimädsõ pääl olõma.

Ja sõs tulf miildõ, et ku latsõn sai vinne aol tohtri man käütõs, sõs tundu haigõmaja ja polikliinigu mitte kõgõ mõnusaamba kotusõ, a nii ripakil tuu asi iks sukugi es olõ ku Vjatskaja Poljana tervõseasotusõn.

Et sõs tuu kotusõ pääl es võinu Eestimaa pääl iks sukugi nõna vingu kisku.

Viil üts huvitav asi naas silmä, ku joba vüürõsen ärminekit oodimi. Õkvalt usõ

man olõ automaat, kohe võisõt viis ruublit sisse panda ja ilosa sinidse sussi sait vasta.

A tuu massina kõrval olõ mäanegi putka, kos noidõ sussa iist küsti õnnõ kats ruublit ja 50 kopkast.

Ja ku ollit joba tõsõ kõrra pääl trampnu ja tohtri usõ takan ulli näoga ümbre kait, selle et kõigil olli ilosa sinidse sussi, a sul õnnõ määndsegi tsianahast kalavinski, sõs sääl mõi tõnõ putka sussa ruts viiekümnega. Säane ummuudu loogika...

